

השגיאה של ביידן ביחס לאיראן

13.02.2024 | ד"ר יוסי מנשרוף

הצהרת ממשל ביידן לפיה לאיראן אין שליטה מלאה על שלוחיה, בדגש על גדודי חזבאללה שביצעה את מתקפת הכטב"מ הקטלנית בירדן, שהרגה את שלושת החיילים האמריקאים, היא חלק ממסכת תירוצים שמספק הממשל כדי לפטור את איראן מאחריותה למתקפה.

הממשל האמריקאי אף העביר מסר באמצעות התקשורת לטהראן שאין בכוונתו לתקוף את איראן בתגובה למתקפה הקטלנית. ארצות הברית אומנם חיסלה (31 בינואר) את הפעיל הבכיר של כתאא'ב חזבאללה שהיה אחראי על התקיפה אך בכל מתקפות הגומלין שביצעה בסוריה ובעיראק, לא נהרגה אף אישיות או נכס איראני. נראה שהממשל דבק באסטרטגיה שלו, השואפת לשקם את האמון עם חמינאי, בניסיון לאפשר חזרה להסכם גרעין.

למעשה, טענת הממשל לפיה לאיראן אין שליטה מלאה על שלוחיה, ובמשתמע מכך, אין צורך לתקוף אותה בתגובה למתקפות שלהם נגד ארצות הברית באזור, היא קריאה שגויה של תורת הפעלת השלוחים בידי חמינאי. ציר ההתנגדות, שמובל בידי איראן, מורכב ממליציות וארגונים שונים, שיעים וסונים כאחד, שפועלים ברחבי המזה"ת, במסגרת חזון משותף ואינטרסים חופפים, ובראשם מאבק נגד ארה"ב, ישראל וממשלות המחנה הסוני.

עם זאת, ניתן להבחין כי אין זהות אינטרסים מלאה בין איראן למערך השלוחים. מקרי הבוחן המובהקים ביותר ארעו כשחמאס תמכה במורדים הסורים בראשית מלחמת האזרחים בסוריה, וכשהג'האד האסלאמי סרב לגנות את סעודיה לאחר שפתחה במלחמה נגד החות'ים בתימן, ב-2015. בנוסף, ב-2021 הצהיר ע'לאם-רזא רשיד, אחת מדמויות המפתח במסד הביטחוני באיראן, שהחות'ים, חמאס, הג'האד האסלאמי, חזבאללה, המליציות השיעיות בעיראק ובסוריה, פועלים בשירות איראן ומשפרים משמעותית את כושר ההתרעה שלה.

ההצהרה גררה ביקורת נרחבת פומבית מצד חמאס וג'האד אסלאמי, שהדגישו שהם פועלים עבור האינטרס הלאומי הפלסטיני, ולא "נמצאים בכיס של איראן".

מאבק זהותי בלתי מתפשר

ביקורת נוקבת נמתחה גם מצד חוגי תקשורת בעולם הערבי נגד מערך השלוחים של איראן באזור, שהובכו כתוצאה מההצהרה האיראנית. במוקד הביקורת עמדה הטענה שהם משמשים כלי לחתרנות איראנית בארצותיהם ולא למאבק בארה"ב ובישראל. הפרשה שקפה היטב לפיכך את גבולות מרחב התמרון של איראן מול מערך השלוחים שלה. עם זאת, לטהראן יכולת השפעה על שלוחיה, במיוחד המליציות העיראקיות אותן הקימה, ולפיכך, להערכת סוכנות הביון של משרד ההגנה האמריקאית (DIA) התקיפות מצד המליציות נגד ארה"ב בעיראק יימשכו כל עוד איראן לא תורה להן להפסיקן.

איראן הקימה חלק מהארגונים הללו, וטיפחה מליציות קיימות, כחלק מתפיסת הביטחון שלה, ומשאיפתה לכוון סדר אזורי חדש, ולהשיג הגמוניה אזורית. היא מייחלת להקים גוש אסלאמי בהנהגתה, שידחק מהאזור את ארה"ב, ויפעל להשמדת ישראל.

כל זאת באמצעות סיוע פיננסי מקיף, הדרכות שונות שכח קדס מעביר לפעילי הטרור הללו, ומערך הברחות מתקדם שנועד להעביר לשלוחיה ושותפיה האסטרטגיים של איראן מערך מתקדם של טילים, כטב"מים ואמל"ח מגוון מתוצרת איראן. מרקם היחסים הזה בין איראן לשלוחיה אינו משקף יחסי מפקד ופקוד. לפיכך, אפילו הג'האד האסלאמי בעזה, ובמידה רבה גם חזבאללה, אינם מקבלים פקודות 'פעל' מאיראן, אלא פועלים במסגרת האסטרטגיה המשותפת שנבנתה עם איראן ובסיועה.

מדוע אפוא שאיראן תשקיע ותטפח את מערך השלוחים שלה, אם היא אינה שולטת בו באופן מלא? חשוב להבין פן נוסף של התפקיד שמערך השלוחים נועד לשמש בדוקטרינת הביטחון האיראנית. מאז ראשית שנות השמונים איראן מקדמת קמפיין טרור נגד ארה"ב באזור, ובתקופות שונות גם נגד המשטרים הסונים הפרו-אמריקאים.

התפיסה של מייסד המשטר, האיתאללה רוחאללה ח'מיני, ואנשיו, שגבשו את דוקטרינת הביטחון של איראן שברובה רלוונטית עם היום, היתה שאיראן המהפכנית נמצאת במאבק זהותי בלתי מתפשר נגד ארה"ב. לפי ח'אמנהאי, זהו מאבק בין האמת לשקר, בין המאמינים לכופרים ובין האור לחושך, ולפיכך, הממשלים האמריקאים השונים עשויים להחליף טקטיקה, אך שאיפתם האסטרטגית היא להדיח את המשטר האסלאמי באיראן, שהוא לתפיסת ח'אמנהאי התגשמות רצון האל. לפי התפיסה האיראנית, האמריקאים זוממים בעקביות לחזור ולהשתלט על איראן, כפי שהיה בתקופת השאה הפהלווי. זאת, מתוך שאיפתם לבזוז את משאבי הנפט והגז של איראן, ולנצל לטובתם את מנופיה הגאו-פוליטיים.

כנגזרת מכך, לפי תפיסת ח'אמנהאי, איראן חייבת לשקוד על עצמאותה, כאשר יכולת גרעינית צבאית תשמש מרכיב חשוב בעצמאות זו. בנוסף, אסור לה להתין שארה"ב תפעל נגדה או תנסה להקים מערך קדמי באזור נגדה, אלא עליה לצאת למלחמת מגן ברחבי האזור. בהעדר שותפות אסטרטגית עמוקה עם מדינה כלשהי באזור, השחקנים שעומדים לרשותה הם ארגוני ההתנגדות השונים שאיראן עושה ככל יכולתה כדי לחזקם כדי שישמשו עומק אסטרטגי עבורה, ורק אח"כ למען האינטרסים השונים שלהם.

לפיכך, לאיראן אין שליטה מלאה על קבלת ההחלטות המבצעיות של הנהגות ארגוני הטרור השונים שנתמכים על ידה, אבל היא נהנית מפעולותיהם שמשרתות את האסטרטגיה הכוללת שהתוותה. בראשה של האסטרטגיה, מצויים היעדים הראשיים של איראן: אבטחת ביטחונה וגבולותיה, דחיקת ארה"ב מהאזור, השמדת ישראל והקמת סדר אזורי חדש בהנהגתה.

בנוסף לכך, תחת קאסם סולימאני (1998-2020), כח קדס היה יותר מקורב למערך השלוחים של איראן, בזכות קשריו הקרובים והותיקים עם ראשי המליציות ומפקדים בכירים בארגוני הטרור.

לעומת זאת, יורשו, אסמאעיל קאא'ני, מאמין בניהול מאחור של מערך השלוחים ונראה שיחסינו עם ראשי המליציות אינם אינטימיים עדיין, כפי שהיה בתקופת סולימאני. לכן, הוא משאיר לשלוחים מרחב גדול יותר לקבלת ההחלטות וכתוצאה מכך מערך השלוחים של איראן מתאפיין בתקופת קאאני בניהול מבוזר.

טהראן משחקת באש מאז ראשית שנות השמונים. מאז פרוץ המלחמה בעזה, לאור השפעתה המרובה על המליציות השיעיות בעיראק, היא עודדה אותן להסלים את מתקפותיהם נגד הכוחות האמריקאים בעיראק ובסוריה, כדי לדחוף את ישראל להפסיק את המלחמה. זאת, לאחר שזיהתה את האמריקאים כשחקן החלש ואת ישראל כגורם החזק. ההוראה הזו השתקפה בעלייה החדה בכמות המתקפות נגד האמריקאים בעיראק ובסוריה מאז פרוץ המלחמה, ובהצהרות הן מצד ראשי המליציות והן מצד טהראן.

לכן, בסיכומי של דבר, איראן חייבת לשאת באחריותה לפעולות הטרור של שלוחיה, אף שהיא אינה שולטת באופן מלא על מתקפותיהם, בהתאם לאופי תורת הפעלת השלוחים. טהראן מתעודדת מהימנעות ארה"ב לתקוף אותה את נכסיה, ומפרשת זאת כחולשה אמריקאית. כתוצאה מכך, היא מרהיבה עוז להמשיך ולהעניק לשלוחיה סיוע מודיעיני ומזוין למרות התקיפות האמריקאיות.

התפרסם באתר וואלה, בתאריך 13.2.2024.